

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE

TEZĂ DE DOCTORAT
(REZUMAT – RO)

Conducător științific:
Prof. Univ. Dr. Pozsony Ferencz

Doctorand:
Nagy Zsolt

Cluj-Napoca
2025

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
DEPARTAMENTUL DE ETNOLOGIE ȘI ANTROPOLOGIE MAGHIARĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE HUNGAROLOGIE

**FLORICULTURĂ ȘI COMUNITATEA GRĂDINARILOR
ARTISTICI-PRIBEGI ÎN TERITORIUL MAGHIAR ÎN SECOLUL
LUNG AL XIX-LEA ȘI SECOLUL SCURT AL XX-LEA**

**– studii de caz despre grădinarii artistici „nativi” și „străini”
în Târgu Mureș –**

Conducător științific:
Prof. Univ. Dr. Pozsony Ferencz

Doctorand:
Nagy Zsolt

Cluj-Napoca
2025

cuvinte cheie: grădinari artistici, plante ornamentale, bresle horticole, moșii aristocratice, societăți de grădinari, grădinari pribegi, influențe occidentale, cercetare microistorică, patrimoniu horticol, grădini istorice

În cadrul culturii grădinilor populare maghiare, studiul culturii plantelor ornamentale a fost realizată prin intermediul mai multor domenii și ramuri științifice în același timp, în mare parte în paralel, pe mai multe niveluri. Aceste domenii și ramuri științifice au studiat diferitele niveluri (țăărănești, burgheze, bisericești etc.) și perioade (medievală, ocupația otomană, modernă etc.) ale floriculturii maghiare populare, plasând-o în diferite contexte istorice, economice, sociale, politice, culturale etc. Am încercat să sistematizez și să evaluez rezultatele cercetărilor privind cultura plantelor ornamentale maghiare în funcție de sectoare, instituții și persoane, corespunzător epocilor, oferind exemple reprezentative, adică să scriu istoria cercetării, având în vedere că, în același timp, am dorit să conturez o imagine cuprinzătoare a istoriei științei referitoare la teoriile, conceptele și gândurile care stau la baza cercetării plantelor ornamentale.

Începând cu secolul al XIX-lea, odată cu nașterea, independența și instituționalizarea etnografiei maghiare, pe lângă botaniști, și etnografii au devenit cercetătorii culturii plantelor ornamentale țărănești-burgheze. În perioada de instituire și dezvoltare rapidă a așa-numitelor științe de stat, în Ungaria s-a acordat o atenție deosebită cunoașterii țării. S-au înmulțit lucrările de studiu despre istoria, folclorul și psihologia națională. Necesitatea publicării acestora a fost recunoscută de mulți. Cu toate acestea, la acea vreme, doar câțiva s-au concentrat pe documentarea plantelor din cultura grădinilor țărănești sau burgheze. În studiul grădinilor de flori ale țăranilor maghiari, îl consider pe Vincze Détári Borbás ca fiind un pionier. El a fost primul care a observat că alegerea florilor în grădinile țărănești nu se bazează doar pe aspect, culoare și formă. Alte criterii pot fi, de asemenea, relevante, care depășesc simpla funcție estetică. La începutul secolului XX, etnografii și reprezentanții disciplinelor conexe s-au îndreptat cu o atenție mai crescută și către plantele ornamentale. Tot de la începutul acestui secol putem documenta cercetările care explorează mai sistematic relația dintre plante și om, accentuând perspectivele etnografice și antropologice. Lucrările privind modul corect de desfășurare a muncii de teren au descris modul în care un cercetător trebuie să colecteze date pe teren. Dar acestea se refereau, de asemenea, la domeniul de cunoștințe la care cercetătorul poate adăuga informații suplimentare prin munca sa. Începând cu secolul XX în domeniul etnografiei definirea și specificarea constantă a datelor utilizate a devenit o necesitate fundamentală. Din primele

decenii ale secolului, consider că este demn de menționat economistul și autorul de articole economice Antal Bodor, care a fost unul printre primii care au îndreptat atenția cercetătorilor satelor asupra potențialului rol și beneficiu economic al plantelor ornamentale, a cultivării în sere și răsadnițe și a comerțului cu flori la nivel en-gros. În ghidul său publicat în 1935, el a propus, de asemenea, studiul grădinilor și serelor de moșie. Pentru apariția chestionarelor și a ghidurilor de colectare care s-au concentrat exclusiv pe cultura grădinilor populare sau pe florile din grădinile țărănești și burgheze a fost necesar să așteptăm până la mijlocul anilor 1970. Majoritatea ghidurilor metodologice de colectare și a chestionarelor, precum și cercetările apărute pe baza acestora, au contribuit la faptul că, începând cu a doua jumătate a secolului XX, studiile apărute alături de sintezele de etnografie maghiară (*Magyar Néprajzi Lexikon – Enciclopedia Etnografică Maghiară*, *Magyar Néprajz – Etnografia Maghiară* etc.) au putut include anumite elemente și întrebări esențiale ale culturii plantelor ornamentale. În secolele XX și XXI, cercetările maghiare privind plantele ornamentale s-au concentrat, în mare parte, pe răspunsul la întrebările legate de origine, direcția și condițiile de răspândire a fiecărei specii. În același timp, majoritatea dezbatărilor profesionale s-au bazat pe aceste întrebări și în legătură cu cronologia diferitelor elemente. Pe lângă lucrările generale, științifice și educaționale, în ultimele decenii a fost publicat un număr mare de studii care explorează diverse perioade și straturi istorice ale floriculturii maghiare. Cea mai cuprinzătoare imagine pe care o avem până în prezent despre floricultura țărănească este din cinci perioade interconectate și influente din istoria stilului: Evul Mediu, ocupația otomană, elemente renaștentiste și baroce și era burgheză. Problema originii și direcției de răspândire a speciilor de plante ornamentale a fost clarificată în multe cazuri de anumite domenii de cercetare etnografică și științe conexe. Cu toate acestea, se poate afirma că majoritatea publicațiilor etnografice referitoare la cultura populară maghiară a plantelor ornamentale, nu sunt centrate pe taxoni sau pe oameni, ci mai degrabă pe teren. Nu s-a discutat aproape deloc despre activitatea breslelor de grădinari și a asociațiilor de grădinari sau despre comunitatea de grădinari din moșii și artistici din secolele XIX și XX. Acestea au fost, de asemenea, abordate marginal și de către științele conexe. Distribuția temporală și spațială a publicațiilor nu este uniformă, iar cantitatea și calitatea datelor publicate sunt, de asemenea, inegale. În cazul publicațiilor scrise de cercetători etnografi, numărul de lucrări care au ca subiect principal de cercetare plantele ornamentale și floricultura este foarte mic. De asemenea, nu există studii care să se fi concentrat asupra persoanelor care cultivă și comercializează plante ornamentale sau asupra grădinarilor artistici. Anumite

subdomenii, sau teme secundare în legătură cu plantele ornamentale pot fi considerate mai bine studiate, în timp ce alte domenii sau teme au fost aproape complet ignorate. În cazul grădinarilor artistici, cercetarea personalității, studiul istoriei familiei sau analiza schimbărilor relativ frecvente ale locurilor de muncă (adică migrarea, reconstruirea drumurilor migratoare) nu au făcut obiectul studiilor până în prezent. Într-adevăr, în mod firesc, în câmpul de vedere al istoricilor și al istoricilor artei au ajuns doar acei grădinari artistici care au participat într-un fel sau altul la procesul de proiectare și creație a unei grădini peisagistice sau a unui parc de castel. Despre grădinarii care s-au autonomizat, trecând de la angajat la angajator, antreprenor sau grădinar comercial, nu avem aproape nimic cunoștință în teritoriile maghiare, dar nici la nivel internațional. În teza mea de doctorat, am încercat să compensez oarecum lipsurile identificate în cursul revizuirii istoriei cercetării.

În conștiința publică, fostele bresle sunt prezente ca instituții și forme tipice de organizare a muncii, în principal urbane, verticale și orizontale, specifice ordinii feudale și clericale. Acestea au fost înființate din propria intenție în principal de către reprezentanții masculini ai meșteșugurilor și industriilor independente, producători pentru piață și aparțineau aceleași profesii sau unor meserii înrudite. În unele state europene, acestea au apărut începând cu secolul al IX-lea, în timp ce pe teritoriul Ungariei, au apărut în principal abia în secolul al XIV-lea. Cu toate acestea, s-a demonstrat că și profesiile neindustriale, precum cele care desfășurau activități de natură agricolă, sau erau legate de un anumit domeniu al agriculturii, cum ar fi grădinarii, aveau breslele lor, sau organizații similare breslelor. Cercetările mele arată că, în cazul grădinarilor artiști, numărul breslelor în Ungaria la acea vreme ar fi putut depăși zece. Deși literatura de specialitate a cunoscut până în prezent doar câteva dintre aceste organizații, pe lângă cele două-trei bresle de grădinari prezentate în detaliu, teza mea atrage atenția asupra existenței și funcționării a încă opt bresle, subliniind importanța cercetării acestora. Până în prezent, etnografii și reprezentanții științelor conexe și auxiliare au descoperit doar câteva date sporadice despre puținele bresle de grădinari din Ungaria (Bratislava, Pest, Trnava) cunoscute până acum. În următorii ani studiul monografic al acestor bresle, bazat pe sursele sporadice rămase, ar fi justificat și oportun, având în vedere că, teoretic, au fost, sau au putut fi numeroase bresle de grădinari în întreaga țară.

Organizațiile de breaslă ale grădinarilor nu au fost create pentru producție, ci în principal pentru asigurarea formării profesionale și pentru a proteja piața și vânzările. La început, membrii lor erau doar grădinari de legume, dar cu timpul li s-au alăturat specialiști

care cultivau și vindeau plante ornamentale și flori, precum și grădinari artistici. Fenomenul nu este o particularitate maghiară, dar nici europeană.

Aderarea la breaslă era supusă unor condiții, anual fiind angajați doar 5-12 ucenici. Astfel, un candidat trebuia mai întâi să ocupe un post de ucenic la un magistru grădinar. Contractul pe trei ani, care preciza beneficiile în natură și în numerar, precum și drepturile și obligațiile ucenicului, era semnat la lada breslei. Ucenicul de 18-19 ani, relativ în vârstă, a fost apoi obligat să plătească o taxă în lada breslei. După expirarea celor trei ani, acesta plătea din nou o sumă, care acoperea și taxa pentru certificatul său de student. Candidatul grădinar-artist era eliberat cu un certificat de student sau o scrisoare de eliberare, care îi permitea să plece în călătorie. Călătoria de studiu de trei ani se desfășura de obicei în Austria (Viena), Germania (Berlin) sau, eventual, Elveția, Olanda, Belgia, Italia sau Franța. La întoarcerea acasă, trebuia să furnizeze diverse documente și certificate cu care își demonstra identitatea, călătoria, cetățenia și nevinovăția. Putea apoi să solicite să devină magistru. La acel moment, plătea o nouă taxă în lada de breaslă. Capodopera meșteșugărească includea un plan pentru o grădină ornamentală și una de bucătărie, precum și un plan de utilizare a unei răsadnițe și a unei sere. Apoi, în cadrul unui examen oral, trebuia să dovedească cunoștințele sale în tehnologia de cultivare. Dacă membrii breslei nu aveau obiecții cu privire la admiterea sa, candidatului i se citeau regulile breslei, devenea magistru, principalul magistru al breslei împreună cu un magistru grădinar îl prezenta consiliului orașului, după care plătea taxa de magistru. Spre deosebire de exemplele altor bresle cunoscute, regulamentul interzicea obligarea de a plăti taxă de ospăț în timpul inaugurării. De aici înainte, noul magistru putea să aibă asistenți și ucenici. Copiii meșterilor sau cei care se căsătoreau cu fiica sau văduva unui fost membru al breslei reprezentau o oarecare excepție de la toate aceste reguli. Dar nici ei nu erau scutiți de obligația de a studia și de a călători sau de a prezenta documentele necesare. Spre deosebire de asistenți, ei erau înregistrați ca ucenici, beneficiau de o evaluare mai favorabilă, anii lor de ucenicie și de călătorie puteau fi mai scurți, iar pentru certificatul de asistent trebuiau să plătească doar jumătate din tarif.

Pe lângă breslele în sens clasic, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, pe teritoriul Ungariei istorice au fost înființate din ce în ce mai multe asocieri de grădinărit, iar după dizolvarea breslelor, un număr mare de asociații, societăți. În Pesta, în 1853, pe lângă bresla de grădinari încă activă, s-a înființat pentru scurt timp, iar la inițiativa lui Gábor Prónay, în 1858, a fost reînființată printre primele asocierile Országos Magyar Kertészeti Társulat. Societatea, care reunea grădinarii artistici și grădinarii decorativi, răspundea unor

nevoi sociale reale. Acesta s-a desființat la sfârșitul anilor '70, când grădinarii artistici au funcționat o vreme fără o asociație profesională, apoi în 1879 a fost înființată asociația numită Országos Magyar Kertészeti Egyesület. Breslele de grădinari, care funcționau pe baza unui sistem de reguli rigide, considerate învechite pentru secolul al XIX-lea, au fost desființate prin articolul 83 din Legea VIII din 1872. Cele mai multe informații se cunosc despre transformarea breslei grădinarilor din Pesta într-o asocierie (Pesti Kertészársulat), care a continuat să funcționeze cu 60-70 de membri. În deceniile care au urmat anul 1872, când s-au desființat breslele, în Ungaria au apărut diferite societăți, asocieri, uniuni, asociații și comunități de grădinari (cum ar fi societatea Magyar Műkertészek és Kertgazdák Országos Képző-Segélyező Culturegylete, înființată în 1892 cu sediul la Seghedin), care au păstrat, de asemenea, multe elemente ale organizării breslelor. Meșterii fondatori au fost înlocuiți de membrii fondatori. Regele, moșierul laic sau ecleziastic, sau consiliul orașului care mai devreme emitea brevetul breslelor au fost înlocuite de Ministerul Agriculturii. Scrisorile de brevet au fost înlocuite cu regulamentele asociației, iar articulatul acesteia cu paragrafe. Cărțile de breaslă și al meșterilor au fost înlocuite de protocolul asociației. Cărțile meșterilor, asistenților și ucenicilor au fost înlocuite cu lista membrilor, iar tabla breslei cu buletine profesionale. Casele de breaslă au fost înlocuite de sedii centrale, iar adunările de breaslă de întâlnirile și adunările generale ale asociației. Ospăturile de inaugurare interzise au fost înlocuite cu diverse baluri și întâlniri sociale.

Membrii au continuat să angajeze un avocat sau un alt reprezentant legal, dar și un notar. Aveau propriul lor sigiliu, iar membrii, care inițial erau toți bărbați, puteau solicita un carnet de călătorie pentru a putea porni într-o călătorie de studii în Europa. Femelele au început să apară în listele membrilor foarte târziu, abia începând cu secolul XX. Deși legea interzicea deja acest lucru, știm despre inițiative rurale care doreau să reînvie vechile bresle ale grădinarilor. Totuși, fondatorii și membrii asocierilor de grădinari de la mijlocul secolului al XIX-lea erau de obicei reticenți în a fi comparați cu formele organizației anterioare, breslele. Sau au formulat critici care îi identificau cu breslele desființate.

Cu câteva excepții sporadice, în Ungaria nu s-a dezvoltat o formă de organizare a grădinarilor, în special a grădinarilor artistici, care ar fi putut asigura formarea profesională și continuă la un nivel corespunzător, similar altor meserii meșteșugărești, într-o calitate și într-o măsură care ar fi răspuns nevoilor din țară. Cu mult timp după dispariția sistemului de breaslă, în anii 1890, pentru studenții grădinari cu o experiență de 3-4 ani „certificatul de meșter” era emisă de autoritatea industrială, pe care adesea apărea numele unui angajator

care nu avea cunoștințe în grădinărit sau al unui reprezentant al autorității din industria pielăriei sau a fierului care a primit studentul.

Situația nu s-a schimbat nici măcar prin faptul că, la sfârșitul secolului al XIX-lea, funcționau deja în țară numeroase instituții economice și de învățământ unde elevii puteau dobândi cunoștințe în grădinăritul artistic. Odată cu desființarea sistemului de breaslă, până la al Doilea Război Mondial s-au făcut încercări disperate și nereușite de a crea o legislație specială care să protejeze grădinarii artistici, organizați în cele mai importante două asociații ale vremii, Magyar Kertészek Országos Gazdasági Szövetsége și Erdélyi Hivatásos Kertészek Egyesülete.

În cadrul cercetărilor mele, am reușit să găsesc descendenții (unde se poate documenta că au fost), rudele apropiate și cunoștințele ale fostelor familii de grădinari artistici (cu excepția familiei Chwoika). Prin urmare, scopul meu principal a fost să realizez interviuri cu ei, dar și colectarea și documentarea egodocumentelor, obiectelor etc. aflate în posesia lor. Acestea au oferit informații cu o vechime de sute de ani. Cu toate acestea, în cazul membrilor familiilor de grădinari și al grădinarilor artiști prezentați aici, a trebuit să țin cont de o relativă lipsă de surse și distrugerea rapidă a acestora. O mare parte din documentele de arhivă relevante au fost distruse în incendii (majoritatea în Primul și Al Doilea Război Mondial). Din acest motiv, cercetătorul a avut puține șanse să descopere și să prezinte sistematic toate detaliile poveștilor de viață bazându-se pe surse istorico-archivistice clasice.

O reconstituire completă, sistematică și integrală a activității grădinarilor artistici în general, dar și a celor care au trecut prin Târgu Mureș, este astăzi aproape imposibilă. Reușita ei nu depinde doar de perseverența cercetătorului și a arhivistului care îl sprijină, ci foarte des, din păcate, și de faptul că un document care conține date relevante ajunge sau nu întâmplător în atenția cuiva și este ulterior adus la cunoștința cercetătorului. Pe lângă acestea, o parte semnificativă din documentele de familie și egodocumente au fost distruse de-a lungul deceniilor. Procesul repetat de selecție și inundațiile care adesea au devastat grădinile și locuințele familiilor au contribuit la această pierdere. În cercetarea comunității de grădinari artistici din secolele XIX-XX, o parte semnificativă a documentelor care puteau fi folosite ca surse, au fost distruse de evenimente și acțiuni neașteptate, involuntare sau intenționate. Deoarece din cauza tehnologiilor de cultivare prin irigație grădiniile studiate au fost întotdeauna stabilite de-a lungul râurilor, un caz particular al distrugerii unei părți semnificative a documentelor este faptul că o mare parte a acestora au devenit victimele inundațiilor din ultimele secole. În ciuda faptului că aceste materiale arhive și de

arhivă familială de valoare inestimabilă s-au pierdut definitiv, folosind metode etnografice și microistorice, este totuși posibil să se contureze istoria de viață și călătoriile unor membri ai anumitor familii de grădinari. După explorarea și colectarea surselor care constituie baza cercetării, precum texte și materiale audiovizuale distribuite prin diverse mijloace de comunicare, primul pas a fost revizuirea lucrărilor sporadice de specialitate, de promovare și educaționale, apărute în ultimele decenii care se concentrează pe acest subiect. În paralel, a fost efectuată o căutare pe baza cuvintelor cheie specifice în cataloagele bibliotecilor, precum și în registrele și auxiliarele de cercetare ale arhivelor. Cercetarea familiilor de grădinari artistici și identificarea membrilor acestora este extrem de dificilă, deoarece în diferitele surse scrise, de multe ori chiar în cadrul unui singur document, numele de familie „străine”, care sună ciudat pentru urechea maghiară, sunt adesea înregistrate în mai multe moduri. Totodată, începând cu secolul XX, în cazul familiilor „străine” a existat o tendință generală de a „traduce” numele de familie în limba maghiară în mai multe etape, ceea ce, din cauza lipsei de documentație adecvată, îngreunează identificarea membrilor de familie dar și reconstruirea rutei de călătorie.

Consider că plantele care au supraviețuit până în zilele noastre, cultivate și înmulțite de grădinarii artistici, precum și grădinile create de aceștia constituie un fel de sursă de informație, un element important al „patrimoniului material” (planta și grădina ca sursă). Necesitatea documentării este justificată și urgentă deoarece parcurile și grădinile publice, majoritatea create în secolul al XIX-lea sau la începutul secolului XX – în măsura în care au supraviețuit – în curând se vor stinge din viață. Astfel, în ultimele decenii, aceste locuri sunt caracterizate de o degradare rapidă, similară cu dispariția documentelor.

În disertația mea, am considerat studiul de caz ca metodă de cercetare și ca un instrument metodologic. Am privit cazul ('casing') ca pe un instrument metodologic care indică spre generalizare și care leagă colectarea datelor empirice de formularea teoriei. Totuși, în centrul studiilor de caz nu a stat intenția de generalizare, ci explorarea semnificațiilor, proceselor de creare a semnificației și a contextelor. Sursele pe care le-am descoperit au oferit posibilități pentru realizarea unor studii de caz cu direcții și profunzimi diferite. Selectarea cazurilor și a studiilor de caz realizate a fost determinată de diferite criterii.

Prin prezentarea membrilor familiilor de grădinari discutați, am încercat să ilustrez cu exemple concrete și studii de caz: aplicând perspectivele, întrebările de cercetare și metodele clasice de colectare ale etnografiei, nu din perspectiva grădinii sau al peisajului, și nu a plantelor ornamentale, ci din perspectiva oamenilor care au creat grădina și se

ocupă de îngrijirea plantelor ornamentale, adică perspectiva grădinarilor artistici, contribuind astfel la colectarea, interpretarea și procesarea surselor scrise și vizuale care pot fi descoperite (de exemplu egodocumentele, care în mare parte se află în proprietatea descendenților, și care până acum au fost evitați de atenția istoricilor și a istoricilor de artă), putem contribui la rezultatele cercetărilor istorice și ale științelor conexe menționate:

Péter Bodor este o personalitate „locală” (secui-maghiară). Activitatea lui de grădinar artistic nu este păstrată nici în memoria locală, dar nici istoriografia nu i-a acordat până acum suficientă atenție. Viața și activitatea sa sunt acum recunoscute nu doar de diverse științe (etnografie, istoria literaturii și muzicii, științe tehnice și naturale, istorie, istorie locală și culturală, istorie bisericească etc.), ci și de cele mai importante enciclopedii biografice și de artă, dar și ghiduri turistice. În Târgu Mureș și Budapesta, o stradă, iar în orașul său natal, Sângeorgiu de Pădure, un cerc de actorie și o asociație culturală îi poartă numele. În onoarea sa, a fost dezvelită o placă memorială și o cameră memorială etc. Totuși, în mitul său local, activitatea sa de grădinar artistic nu este un element documentabil. Prin disertația mea, pot contribui, fără intenție, la cunoașterea mai largă a unei noi meserii din cele o mie ale „meșterului secui”, și anume grădinăritul artistic, precum și la integrarea unor elemente anterior lipsă sau mai puțin cunoscute în mitul și cultul lui Bodor. Bodor avea o clientelă extinsă în întreaga Transilvania și a lucrat ca grădinar artistic în mai multe moșii, dar nu a reușit să devină un grădinar independent.

Grădinarii artiști veniți din Occident au lucrat, de asemenea, la început ca angajații aristocrației maghiare. Dar, prin venitul lor, au încercat să devină parțial sau complet independenți: în orașele care deveneau burghezeau înființat grădinăritori comerciale autonome, producând plante pentru vânzare și piață. În cel de-al doilea studiu de caz, care explorează istoria membrilor familiei de grădinari artistici Koha de origine cehă, procesul de independență menționat anterior s-a desfășurat doar treptat, prin mai multe etape. Cu toate acestea, povestea lor poate fi considerată un caz tipic și model, comun la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Membrii familiei de grădinari artistici care, inițial, au fost angajați ca grădinari de moșie, de obicei ca proiectant de grădini sau peisagiști, au devenit ulterior grădinari urbani în orașele în curs de burghezire sau grădinarii șefi în stațiunile de vacanță și ai complexelor balneare care se construiau. În aceste cazuri, ei au jucat un rol atât ca angajați, cât și ca angajatori în formarea aspectului unei localități, precum și în viața comercială și economică a acesteia. În interpretarea mea, ei reprezintă tranziția dintre grădinarii peisagiști de moșie și grădinarii artistici comerciali.

În cazul membrilor familiilor Chwoika (cehă) și Öllerer (austriacă), independența după anii de serviciu în moșii, construirea afacerii, devenirea într-o adevărată companie comercială, deschiderea florăriilor și, în cazul familiei Öllerer, desființarea rapidă a horticulturii în anii dictaturii, precum și subordonarea acesteia intereselor și obiectivelor economiei socialiste au fost documentate mai detaliat. În secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX, nevoile în materie de plante ornamentale ale aristocrației și ale familiilor acestora erau satisfăcute de un număr mare de personal horticultor profund ierarhizat, care se ocupa de grădinile și parcurile castelelor și moșiilor. Această slujbă a fost adesea însoțită de restricționarea sferei personale sau cu renunțarea completă a acesteia. Dar nu doar din acest motiv am considerat important să prezint cazul lor în subcapitole separate. Conform ipotezei mele, grădinarii artistici ar fi putut avea un impact asupra populației locale din așezărilor rurale din apropiere în numeroase moduri. Locuitorii din zonă nu doar că lucrau ca zilieri sau angajați în grădinăritori, dar uneori au dobândit și cunoștințe tehnologice și de altă natură de la locul de muncă. De asemenea, grădinarii artistici au jucat un rol demonstrabil în apariția și răspândirea anumitor plante ornamentale în satele din apropiere.

În ultimul studiu de caz, am dorit să atrag atenția asupra unui fenomen care, la prima vedere, poate părea atipic și extrem, dar care, în opinia mea, a fost larg răspândit în timpul anilor de dictatură. De data aceasta, nu un grădinar artistic sau un grădinărită fost în centrul atenției, ci o fostă contesă (Gemma Teleki de Szék) care lucra ca zilieră într-o horticultură (grădinăritul lui Attila Lázár), și trăia din vânzarea de flori pe stradă. Acest studiu de caz este un exemplu ilustrativ al faptului că, în perioada dictaturii, reprezentanții clasei aristocratice restrânse, care nu au emigrat și au fost exilați în așezări forțate, și care anterior erau considerați unul dintre principalii angajatori ai grădinarilor artistici, începând cu anii 1950 până la schimbarea regimului, au apărut ca muncitori necalificați sau zilieri în horticultori care în trecut au fost conduse de grădinari artistici. În teza mea am făcut mai multe referiri la astfel de persoane din foste familii nobile care au lucrat în diverse grădinării. Dar povestea contesei Gemma Teleki de Szék a servit, de asemenea, drept bază pentru o analiză etnografică a mitului său local din Târgu Mureș și Transilvania, dar și activitatea ei de vânzătoare de flori pe stradă dintr-o perspectivă etnografică.

Pe baza studiilor de caz incluse în disertație, precum și alte analize de caz neincluse aici (istoria familiilor de grădinari artistici precum Patek, Thyra, Pityinger, Odjakov, Korcsev etc.), rezultatele cercetărilor arhivistice și alte cercetări efectuate în ultimul deceniu, pot concluziona că: începând cu mijlocul anilor 1800, termenul de „grădinar

artistic” a fost utilizat pentru a desemna un grădinar care se ocupa în mod profesional de cultivarea și comercializarea plantelor ornamentale și care, ocazional, lucra și în domeniul amenajării peisagistice, crearea de parcuri, realizarea și întreținerea grădinilor, crearea aranjamentelor florale, precum și decorarea locațiilor pentru evenimente sociale și altele. Acesta desfășura activități de înnobilare, oferea consultanță profesională, servind astfel atât proprietarii moșiilor rurale care îl angajau, reprezentanții aristocrației, cât și cererea tot mai mare de flori și plante ornamentale din partea populației urbane. Pentru o lungă perioadă de timp, termenul „artistic” s-a referit la activitatea artistică și inovatoare, care, alături de activitățile de cultivare și înnobilare, punea un accent egal pe atitudinea creatoare, tendința inovatoare și activitatea de proiectare. În acest fel, profesia de grădinar artistic a fost ridicată la rangul artelor, iar reprezentanții săi au intrat în rândul artizanilor, meșteșugarilor și artiștilor.

Din sursele disponibile, am identificat patru roluri și sarcini mai importante, îndeplinite de grădinarii artistici la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX: producător, comerciant, creator și intelectual. Este posibil ca fiecare dintre acestea să fi avut o pondere diferită în activitățile fiecărui grădinar artistic, în diferitele etape ale vieții lor profesionale. Rolurile și sarcinile puteau fi strâns legate între ele și se puteau completa cu alte activități. De asemenea, unele puteau fi complet absente. Desigur, între unele roluri și sarcini (de exemplu, cele de creator și intelectuale) legătura și suprapunerea erau mai puternice. În alte cazuri (de exemplu, între cele de producător și intelectual) acest lucru nu era atât de evident.

Grădinile ornamentale create de grădinarii artistici (alături de parcurile publice ale castelelor, parcurile urbane, grădinile balneare, promenadele și aleile, grădinile de agrement, pădurile-parc, peisajele amenajate, cimitirele etc.) au devenit spații comunitare potrivite pentru petrecerea relaxantă și utilă a timpului liber al cetățenilor din acea vreme, în sensul modern al cuvântului. Nu este întâmplător că nobilimea din moșiile rurale, dar și conducătorii orașelor maghiare în curs de dezvoltare au încercat să se alinieze modelor occidentale, încercând mai întâi să atragă profesioniști „străini”, care erau mai renumiți și mai bine pregătiți, decât „localnicii”. În discursul public maghiar din acea perioadă, termenul „străin” se referea de obicei la lumea din afara granițelor Monarhiei, dar și la părțile austriece ale Austro-Ungariei, iar „străin” se referea la toți cei care veneau din acele zone.

Consider că este justificat să vorbim despre comunitatea grădinarilor artistici „străini” care se aflau în continuă mișcare și călătorie, și au ajuns și în teritoriul Ungariei,

ca despre o societate. Atât din punct de vedere al definiției cotidiene, cât și al științelor sociale, ei au format o reală, semi-deschisă, micro- și/sau mezosocietate, societatea grădinarilor artistici. Sentimentul apartenenței, multitudinea relațiilor de familie (adesea de sânge), de prietenie, profesionale (conștiente), de interes, comerciale, economice etc., care s-au dezvoltat istoric și au fost durabile și strânse, i-a unit. De asemenea, aceștia se distingeau de alte grupuri din mediul lor prin structurile instituționale și relaționale organizate și comune, dar i-au diferențiat și interesele, integrarea culturală, educația și experiențele lor. Identitatea lor „străină” și sentimentul lor comun de origini „străine” s-au deosebit de cei din jur. Au trăit conform unor modele și ordine stabilite, iar membrii lor au influențat deciziile luate de indivizi. S-au creat numeroase interacțiuni între membri, iar pe baza spațiului lor de viață, a influențelor ambientale comune și a tradițiilor similare, au dezvoltat multe colaborări între ei.

Cu expertiza lor vastă, grădinarii artistici și-au câștigat rapid respectul și aprecierea în rândul localnicilor. Prin concepțiile și munca lor creativă, nu doar că au stârnit curiozitatea și fascinația concetățenilor lor maghiari, dar i-au și făcut să reflecteze, îmbogățindu-i cu noi cunoștințe. Comportamentul lor era de cele mai multe ori excentric, având cele mai diverse și adesea surprinzătoare activități și pasiuni. Datorită gândirii lor neobișnuite și a ideilor noi sau profunde, poate că niciodată nu au fost înțeleși, apreciați și evaluați corespunzător de către cei din jurul lor.

Disertația oferă doar o imagine de ansamblu, o prezentare sumară a membrilor acestui strat social restrâns, dar cu atât mai colorat, și despre locul pe care îl ocupă în societate. Concluziile mele, pe care le-am detaliat mai sus, le pot sintetiza în următoarele puncte și teze:

[TEZA 1.]

Problema originii și direcției de răspândire a speciilor de plante ornamentale a fost clarificată în multe cazuri de anumite domenii de cercetare etnografică și științe conexe. Cu toate acestea, se poate afirma că majoritatea publicațiilor etnografice referitoare la cultura populară maghiară a plantelor ornamentale, nu sunt centrate pe taxoni sau pe oameni, ci mai degrabă pe teren. Nu s-a discutat aproape deloc despre activitatea breslelor de grădinari și a asociațiilor de grădinari sau despre comunitatea de grădinari din moșii și artistici din secolele XIX și XX.

[TEZA 2.]

Aplicând perspectivele, întrebările de cercetare și metodele clasice de colectare ale etnografiei, nu din perspectiva grădinii sau al peisajului, și nu a plantelor ornamentale, ci din perspectiva oamenilor care au creat grădina și se ocupă de îngrijirea plantelor ornamentale, adică perspectiva grădinarilor artistici, contribuind astfel la colectarea, interpretarea și procesarea surselor scrise și vizuale care pot fi descoperite (de exemplu egodocumentele, care în mare parte se află în proprietatea descendenților, și care până acum au fost evitați de atenția istoricilor și a istoricilor de artă), putem contribui la rezultatele cercetărilor istorice și ale științelor conexe menționate.

[TEZA 3.]

Profesiile neindustriale, precum cele care desfășurau activități de natură agricolă, sau erau legate de un anumit domeniu al agriculturii, cum ar fi grădinarii, aveau breslele lor, sau organizații similare breslelor. Cercetările mele arată că, în cazul grădinarilor artiști, numărul breslelor în Ungaria la acea vreme ar fi putut depăși zece. Organizațiile de breaslă ale grădinarilor nu au fost create pentru producție, ci în principal pentru asigurarea formării profesionale și pentru a proteja piața și vânzările. La început, membrii lor erau doar grădinari de legume, dar cu timpul li s-au alăturat specialiști care cultivau și vindeau plante ornamentale și flori, precum și grădinari artistici. Fenomenul nu este o particularitate maghiară, dar nici europeană.

[TEZA 4.]

Candidatul grădinar-artist era eliberat cu un certificat de student sau o scrisoare de eliberare, care îi permitea să plece în călătorie. Capodopera meșteșugărească includea un plan pentru o grădină ornamentală și una de bucătărie, precum și un plan de utilizare a unei răsadnițe și a unei sere. Apoi, în cadrul unui examen oral, trebuia să dovedească cunoștințele sale în tehnologia de cultivare Spre deosebire de exemplele altor bresle cunoscute, regulamentul interzicea obligarea de a plăti taxă de ospăț în timpul inaugurării. De aici înainte, noul magistrul putea să aibă asistenți și ucenici.

[TEZA 5.]

În deceniile care au urmat anul 1872, când s-au desființat breslele, în Ungaria au apărut diferite societăți, asocieri, uniuni, asociații și comunități de grădinari (cum ar fi societatea Magyar Műkertészek és Kertgazdák Országos Képző-Segélyező Culturegylete, înființată în 1892 cu sediul la Seghedin), care au păstrat, de asemenea,

multe elemente ale organizării breslelor. Meșterii fondatori au fost înlocuiți de membrii fondatori. Regele, moșierul laic sau ecleziastic, sau consiliul orașului care mai devreme emitea brevetul breslelor au fost înlocuite de Ministerul Agriculturii. Scrisorile de brevet au fost înlocuite cu regulamentele asociației, iar articulatul acesteia cu paragrafe. Cărțile de breaslă și al meșterilor au fost înlocuite de protocolul asociației. Cărțile meșterilor, asistenților și ucenicilor au fost înlocuite cu lista membrilor, iar tabla breslei cu buletine profesionale. Casele de breaslă au fost înlocuite de sedii centrale, iar adunările de breaslă de întâlnirile și adunările generale ale asociației. Ospățurile de inaugurare interzise au fost înlocuite cu diverse baluri și întâlniri sociale.

[TEZA 6.]

Cu câteva excepții sporadice, în Ungaria nu s-a dezvoltat o formă de organizare a grădinarilor, în special a grădinarilor artistici, care ar fi putut asigura formarea profesională și continuă la un nivel corespunzător, similar altor meserii meșteșugărești, într-o calitate și într-o măsură care ar fi răspuns nevoilor din țară. Nu este întâmplător că nobilimea din moșiile rurale, dar și conducătorii orașelor maghiare în curs de dezvoltare au încercat să se alinieze modelor occidentale, încercând mai întâi să atragă profesioniști „străini”, care erau mai renumiți și mai bine pregătiți, decât „localnicii”. În discursul public maghiar din acea perioadă, termenul „străin” se referea de obicei la lumea din afara granițelor Monarhiei, dar și la părțile austriece ale Austro-Ungariei, iar „străin” se referea la toți cei care veneau din acele zone.

[TEZA 7.]

În cercetarea comunității de grădinari artistici din secolele XIX-XX, o parte semnificativă a documentelor care puteau fi folosite ca surse, au fost distruse de evenimente și acțiuni neașteptate, involuntare sau intenționate. Deoarece din cauza tehnologiilor de cultivare prin irigație grădiniările studiate au fost întotdeauna stabilite de-a lungul râurilor, un caz particular al distrugerii unei părți semnificative a documentelor este faptul că o mare parte a acestora au devenit victimele inundațiilor din ultimele secole. În ciuda faptului că aceste materiale arhive și de arhivă familială de valoare inestimabilă s-au pierdut definitiv, folosind metode etnografice și microistorice, este totuși posibil să se contureze istoria de viață și călătoriile unor membri ai anumitor familii de grădinari.

[TEZA 8.]

În diferitele surse scrise, de multe ori chiar în cadrul unui singur document, numele de familie „străine”, care sună ciudat pentru urechea maghiară, sunt adesea înregistrate în mai multe moduri. Totodată, începând cu secolul XX, în cazul familiilor „străine” a existat o tendință generală de a „traduce” numele de familie în limba maghiară în mai multe etape, ceea ce, din cauza lipsei de documentație adecvată, îngreunează identificarea membrilor de familie dar și reconstruirea rutei de călătorie.

[TEZA 9.]

Plantele care au supraviețuit până în zilele noastre, cultivate și înmulțite de grădinarii artistici, precum și grădinile create de aceștia constituie un fel de sursă de informație, un element important al „patrimoniului material”. Parcurile și grădinile publice, majoritatea create în secolul al XIX-lea sau la începutul secolului XX – în măsura în care au supraviețuit – în curând se vor stinge din viață. Astfel, în ultimele decenii, aceste locuri sunt caracterizate de o degradare rapidă, similară cu dispariția documentelor. Studiarea și documentarea lor este așadar necesară, și poate avea valoare de sursă.

[TEZA 10.]

Începând cu mijlocul anilor 1800, termenul de „grădinar artistic” a fost utilizat pentru a desemna un grădinar care se ocupa în mod profesional de cultivarea și comercializarea plantelor ornamentale și care, ocazional, lucra și în domeniul amenajării peisagistice, crearea de parcuri, realizarea și întreținerea grădinilor, crearea aranjamentelor florale, precum și decorarea locațiilor pentru evenimente sociale și altele. Acesta desfășura activități de înnobilare, oferea consultanță profesională, servind astfel atât proprietarii moșiilor rurale care îl angajau, reprezentanții aristocrației, cât și cererea tot mai mare de flori și plante ornamentale din partea populației urbane. Pentru o lungă perioadă de timp, termenul „artistic” s-a referit la activitatea artistică și inovatoare, care, alături de activitățile de cultivare și înnobilare, pune un accent egal pe atitudinea creatoare, tendința inovatoare și activitatea de proiectare. În acest fel, profesia de grădinar artistic a fost ridicată la rangul artelor, iar reprezentanții săi au intrat în rândul artizanilor, meșteșugarilor și artiștilor.

[TEZA 11.]

Din sursele disponibile, am identificat patru roluri și sarcini mai importante, îndeplinite de grădinarii artistici la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX: producător, comerciant, creator și intelectual. Este posibil ca fiecare dintre acestea să fi avut o pondere diferită în activitățile fiecărui grădinar artistic, în diferitele etape ale vieții lor profesionale. Rolurile și sarcinile puteau fi strâns legate între ele și se puteau completa cu alte activități. De asemenea, unele puteau fi complet absente. Desigur, între unele roluri și sarcini (de exemplu, cele de creator și intelectuale) legătura și suprapunerea erau mai puternice. În alte cazuri (de exemplu, între cele de producător și intelectual) acest lucru nu era atât de evident.

[TEZA 12.]

Grădinile ornamentale create de grădinarii artistici (alături de parcurile publice ale castelelor, parcurile urbane, grădinile balneare, promenadele și aleile, grădinile de agrement, pădurile-parc, peisajele amenajate, cimitirele etc.) au devenit spații comunitare potrivite pentru petrecerea relaxantă și utilă a timpului liber al cetățenilor din acea vreme, în sensul modern al cuvântului.

[TEZA 13.]

Membrii familiei de grădinari artistici care, inițial, au fost angajați ca grădinari de moșie, de obicei ca proiectant de grădini sau peisagiști, au devenit ulterior grădinari urbani în orașele în curs de burghezire sau grădinarii șefi în stațiunile de vacanță și ai complexelor balneare care se construiau. În aceste cazuri, ei au jucat un rol atât ca angajați, cât și ca angajatori în formarea aspectului unei localități, precum și în viața comercială și economică a acesteia. În interpretarea mea, ei reprezintă tranziția dintre grădinarii peisagiști de moșie și grădinarii artistici comerciali.

[TEZA 14.]

În secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX, nevoile în materie de plante ornamentale ale aristocrației și ale familiilor acestora erau satisfăcute de un număr mare de personal horticultor profund ierarhizat, care se ocupa de grădinile și parcurile castelelor și moșiilor. Această slujbă a fost adesea însoțită de restrângerea sau abandonarea completă a sferei personale, astfel încât după anii de serviciu în moșii, grădinarii artistici au căutat să lucreze pe cont propriu: din veniturile lor au încercat să construiască afaceri, să deschidă florării, etc. În cele din urmă, acestea au fost desființate rapid în anii dictaturii, sau au fost subordonate intereselor și obiectivelor economiei socialiste. În această perioadă de aproape două secole,

meseria, profesia a fost transmisă prin intermediul a patru, cinci sau șase generații de membri de sex masculin ai familiei, ca și în cazul altor meserii meșteșugărești. La început, femeile puteau participa la afacerile familiale doar în calitate de ajutoare de grădinari sau florărese. Ulterior, începând cu prima treime a secolului XX și din rândul femeilor au apărut grădinari atestați. O parte semnificativă a grădinarilor artistici a continuat să își desfășoare activitatea de producție chiar și în anii 1950-1980, fie retrăgându-se pe terenurile mici din gospodării, fie ocupând funcții de conducere în horticolturile colective și de stat. Cu toate acestea, în mare parte și-au îndrumat urmașii spre alte cariere.

[TEZA 15.]

În perioada dictaturii, reprezentanții clasei aristocratice restrânse, care nu au emigrat și au fost exilați în așezări forțate, și care anterior erau considerați unul dintre principalii angajatori ai grădinarilor artistici, începând cu anii 1950 până la schimbarea regimului, au apărut ca muncitori necalificați sau zilieri în horticoltori care în trecut au fost conduse de grădinari artistici.

[TEZA 16.]

Grădinarii artistici ar fi putut avea un impact asupra populației locale din așezărilor rurale din apropiere în numeroase moduri. Locuitorii din zonă nu doar că lucrau ca zilieri sau angajați în grădinăritori, dar uneori au dobândit și cunoștințe tehnologice și de altă natură de la locul de muncă. De asemenea, grădinarii artistici au jucat un rol demonstrabil în apariția și răspândirea anumitor plante ornamentale în satele din apropiere.

[TEZA 17.]

Este justificat să vorbim despre comunitatea grădinarilor artistici „străini” care se aflau în continuă mișcare și călătorie, și au ajuns și în teritoriul Ungariei, ca despre o societate. Atât din punct de vedere al definiției cotidiene, cât și al științelor sociale, ei au format o reală, semi-deschisă, micro- și/sau mezosocietate, societatea grădinarilor artistici. Sentimentul apartenenței, multitudinea relațiilor de familie (adesea de sânge), de prietenie, profesionale (conștiente), de interes, comerciale, economice etc., care s-au dezvoltat istoric și au fost durabile și strânse, i-a unit. De asemenea, aceștia se distingeau de alte grupuri din mediul lor prin structurile instituționale și relaționale organizate și comune, dar i-au diferențiat și interesele, integrarea culturală, educația și experiențele lor. Identitatea lor „străină” și sentimentul lor comun de origini „străine” s-au deosebit de cei din jur. Au trăit conform unor modele și ordine

stabilite, iar membrii lor au influențat deciziile luate de indivizi. S-au creat numeroase interacțiuni între membri, iar pe baza spațiului lor de viață, a influențelor ambientale comune și a tradițiilor similare, au dezvoltat multe colaborări între ei.

În perioada următoare, pe lângă continuarea elaborării studiilor de caz și a cercetării familiilor de grădinari artistici, intenționez să abordez și să verific ultima teză într-un mod mai detaliat și mai sistematic. Am stabilit ca obiectiv să cercetez funcționarea și structura societății grădinarilor artistici-pribegi din Ungaria. Consider teza mea drept primul pas și rezultatul parțial al unei cercetări pe termen lung.

Bibliografie selectată:

ALFÖLDY Gábor

2007 Historical Revivalism in Hungarian Country House Gardens Between 1880 and 1930: an Exploration and Analysis. *Acta Historiae Artium*, XLVIII. évf., [sz. n.], 115–189.

ALFÖLDY Gábor – ZOLNAY Dóra (összeáll.) – GALAVICS Géza (szerk. és előszót írta)

1997 *Kertművészet a régi magyar kertészeti folyóiratokban 1857–1944. Repertórium.* (Források és tanulmányok a magyarországi kertművészet történetéhez 1.) Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet.

ASSMANN, Jan

1999 A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó.

AUGÉ, Marc (éd.)

1992 *Territoires de la Mémoire. Les collections du patrimoine ethnologique dans les écomusées.* Thonon-les-Bains, l'Albaron.

BICSOK Zoltán – ORBÁN Zsolt

2019 „Isten segedelmével udvaromat megépítettem...” Történelmi családok kastélyai Erdélyben. [negyedik kiadás] Csíkszereda, Gutenberg Kiadó.

BIRÓ József

1943 *Erdélyi kastélyok.* Budapest, Új Idők Irodalmi Intézete.

2008 *Erdély beszélő kövei.* Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

B[ENKÖNÉ]. NAGY Margit

1973 *Várak, kastélyok, udvarházak, ahogy a régiek látták: XVII–XVIII. századi erdélyi összeírások és leltárak.* Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

1977 *Stílusok, művek, mesterek. Művészettörténeti tanulmányok.* Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

BOROSS Marietta

1973 Bolgár és bolgár rendszerű kertészetek Magyarországon 1870–1945 (A magyarországi piacra termelő kertészetek kialakulásához). *Ethnographia*, LXXXIV. évf., 1–2. sz., 29–52.

1995 A pesti német kertészceh. *Barátság*, II. évf., 3. sz., 738–741.

CZIBULYA Ferenc

1987 *Bolgárkertészet magyar földön. Történetek és módszerek egy adatközlő bolgárkertész tollából.* (Mindennapi hagyomány) Budapest, Mezőgazdasági Kiadó.

CSOMA Zsigmond

1996 A kertészet gazdasági és társadalmi jelentősége Magyarországon a XIX. század második felében. *Agrártörténeti Szemle*, XXXVIII. évf., 1–4. sz., 3–38.

1997 *Kertészet és polgárosodás (Az európai szőlészeti-borászati-kertészeti ismeretek oktatása, szaktanácsadása a Georgikonban és a Keszthelyi Uradalomban, a 18. századtól a 19. századig). Agrártörténeti, agrártudomány-történeti monográfia.* (Centrál-Európa Alapítvány Könyvek 6.) Budapest, Földművelésügyi Minisztérium – Centrál Európa Alapítvány.

2015 *Én kis kertem kerteltem... Paraszti virágkultúra Magyarországon.* Budapest, Agroinform Kiadó és Nyomda Kft.

- CSOMA Zsigmond – TÜDÖSNÉ SIMON Kinga
2010 Virág és virágkultúra a késő reneszánsz erdélyi kertekben (16–17. század). *Korunk*, XXI. évf., 1. sz., 24–33.
- DANKÓ Imre
1971 A virág a magyar népeletben. *Múzeumi Kurír*, [köt. n.], 6. sz., 72–75.
- EGYED Péter
1975 Mítosz és módszer. *Korunk*, XXXIV. évf., 6. sz., 434–439.
- EMICH Gusztáv
2022 A műkertészet múltja és jelene hazánkban. In: GÉCZI János (szerk.): *Régi magyar kertek*. (SÉD-Könyvek 5.) 255–263. Budapest, Pesti Kalligram.
- FATSAR Kristóf
2008 *Magyarországi barokk kertművészet*. Budapest, Helikon.
- FATSAR Kristóf – MOHÁCSI Sándor – BALOGH Péter István
2012 *Van egy kert. Útikalauz monostori kertekhez. There is a Garden. Guide to Monastic Gardens*. Pannonhalma, Pannonhalmi Főapátság.
- FAZEKAS Árpád
2022 A magyar nyelvű herbáriumirodalomról. In: GÉCZI János – STIRLING János (szerk.): *Régi magyar kertek*. (SÉD-Könyvek 5.) 99–110. Budapest, Pesti Kalligram.
- FEKETE Albert
2007 *Az erdélyi kertművészet. Maros menti kastélykertek*. Kolozsvár, Művelődés.
2012 *Az erdélyi kertművészet. Szamos menti kastélykertek*. Kolozsvár, Művelődés.
- GALAVICS Géza (szerk.)
2000 *Történeti kertek. Kertművészet és műemlékvédelem* (Források és tanulmányok a magyarországi kertművészet történetéhez 2.) Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet.
- GARFINKEL, Harold
1967 *Studies in ethnomethodology*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- GÉCZI János – STIRLING János (szerk.)
1999 *Régi magyar kertek*. (Vár ucca tizenhét) Veszprém, Művészetek Háza.
2022 *Régi magyar kertek*. (SÉD-Könyvek 5.) Budapest, Pesti Kalligram.
- GEERTZ, Clifford
1973 *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. USA, Basic Books.
- GENTHON István
1932 A virágkultusz Magyarországon. *Magyar Szemle*, XV. évf., 3. sz., 259–263.
- GOMBOS Zoltán
1969 *Budavári kertek*. Budapest, Natura.
- GRANASZTÓINÉ GYÖRFFY Katalin
2000 Magyarországi kertek 18. századi útleírásokban. In: GALAVICS Géza (szerk.): *Történeti kertek. Kertművészet és műemlékvédelem*. (Források és tanulmányok a magyarországi kertművészet történetéhez 2.) 199–205. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet.
- GYÁNI Gábor – SZILÁGYI Adrienn
2024 *Az arisztokrácia tündöklése és bukása Magyarországon, 1700–1957*. Budapest, HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet.
- GYÖRGY V. Imola
2018 *Bernády György és kultusza Marosvásárhelyen. A lokális történelem mint narratív identitás*. (Emberök és kontextusok 15). Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- HERCZEG Ágnes
2008 „Szép és kies kertek” A kora reneszánsz kertek Itáliában és Magyarországon. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó.
- HOLLÓ László
1981 *Népi növény- és kertkultúra*. (Kérdőívek és gyűjtési útmutatók) Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum.
- JÁVORKA Sándor – CSAPODY Vera
1962 *Kerti virágaink. Közép-európai dísnövények színes atlasza*. Budapest, Mezőgazdasági Kiadó.
- KERESZTES Gyula
1996 *Vásárhelyen vásár tartatik*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- KESZEG Vilmos
2007 Élettörténetek populáris regiszterekben. In: JAKAB Albert Zsolt – KESZEG Anna – UŐ (szerk.): *Emberök, életpályák, élettörténetek*. (Kriza Könyvek 30.) 151–197. Kolozsvár, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság.

- 2008 *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség. Egyetemi jegyzet.* (Néprajzi egyetemi jegyzetek 3.) Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék.
- 2011 *A történetmondás antropológiája. Egyetemi jegyzet.* (Néprajzi egyetemi jegyzetek 7.) Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék.
- K. KOVÁCS László
- 1948 *A magyar földművelő gazdálkodás kutatása.* (Magyar Népkutatás Kézikönyve) Budapest, [szerzői kiadás].
- KÓSA László
- 1999 *Fürdőélet a Monarchiában.* Budapest, Holnap Kiadó.
- 2001 *A magyar néprajz tudománytörténete.* [második, javított, bővített kiadás, Osiris tankönyvek]. Budapest, Osiris Kiadó.
- MAROSI Barna
- 2018 *Bernády György városa.* [harmadik kiadás] Marosvásárhely, Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány.
- MAROSI Ildikó
- 2009 *Örökbe hagyott beszélgetés gróf Teleki Mihállyal* [harmadik kiadás]. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
- MOLNÁR Ágnes
- 2005 Alkalmazkodó polgárosodás: a paraszti társadalom átalakulásának egy lehetséges útja a 20. század folyamán. A kiskánizsai „sáskák” példája. *Korall*, [évf. n.], 19–20. sz., 190–217.
- MOLNÁR V. Attila – MÉSZÁROS András – TAKÁCS Attila – CSATHÓ András István – SÜVEGES Kristóf – LÖKI Viktor – SCHMOTZER András [I.]
- 2018 A magyarság temetőinek növényvilága. Botanical heritage of Hungarian cemeteries. In: MOLNÁR V. Attila (szerk.): *Élet a halál után. A temetők élővilága. Life after death. Wildlife of cemeteries.* 42–73. Debrecen, Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar Növénytani Tanszék.
- NATTER-NÁD Miksa
- 1939 *Virágoskönyv. Kerti és szobai növényeink származása, története és ápolása.* Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság.
- 1942 *Új virágos könyv. Kerti és szobai növényeink származása, története és ápolása.* Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság.
- 1964 *Újabb virágoskönyv.* Budapest, Mezőgazdasági Kiadó.
- OLÁH-GÁL Elvira
- 2016 *Nobile Officium. Az erdélyi magyar történelmi családok XX. századi sorsa. Oláh-Gál Elvira interjúi.* Csíkszereda, Székelyföld Alapítvány.
- ORBÁN János
- 2015 A „szerencsétlen művész”. Néhány szempont Bodor Péter munkásságának értékeléséhez. *Korunk*, XXVI. évf., 1. sz., 56–69.
- PALÁDI-KOVÁCS Attila
- 1998b Egyházak, iparosok, munkások a 19–20. század fordulóján. In: JANKOVICS József – MONOK István – NYERGES Judit – SÁRKÖZY Péter (szerk.): *A magyar művelődés és a kereszténység. A IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai Róma–Nápoly, 1996. szeptember 9–14. La civiltà ungherese e il cristianesimo. Atti del IV Congresso Internazionale di Studi Ungheresi Roma–Napoli 9–14 settembre 1996. II. kötet.* 1016–1025. Budapest – Szeged, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum Rt.
- PALÁDI-KOVÁCS Attila (főszerk.)
- 2001 *Magyar Néprajz II. Gazdálkodás.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- PÁL-ANTAL Sándor
- 2009 *Marosvásárhely története I. A kezdetektől 1848-ig.* Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
- 2015 *Mesterségem címere: Bodor Péter. Egy zseniális székely elme.* Marosvásárhely, Mentor Könyvek Kiadó.
- PÁL-ANTAL Sándor (koord.)
- 2015 *Bernády, a városépítő.* Csíkszereda, Alutus Kiadó.
- PÁLFALVI Pál
- 1993a Kérdőívek, útmutatók. Kerti virágok és dísznövények. *A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője*, III. évf., 1. sz., 17–19.
- PÉNTEK György – SZILÁGYI Dezső
- 1978 Magyar parasztkertjeink. *Műemlékvédelem*, XXII. évf., 4. sz., 342–346.
- PÉNTEK János – SZABÓ [T. E.] Attila
- 1985 *Ember és növényvilág. Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete.* Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

POZSONY Ferenc

1997 *Az erdélyi szászok jeles napi szokásai.* (Krónika Könyvek) Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó.

2006 *Erdélyi népszokások. Egyetemi jegyzet.* (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 1.) Kolozsvár, KJNT – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék.

PRISZTER Szaniszló

1998 *Növényneveink. A magyar és a tudományos növénynevek szótára.* Budapest, Mezőgazda Kiadó.

RÁCZ János

2016 *Virágnévszótár. 340 virágnév eredete és a növények leírása.* (Az ékeesszólás kiskönyvtára 41.) Budapest, Tinta Könyvkiadó.

2017 *Virágneves könyv.* Budapest, Inter Kht – Prae.hu.

RAGIN, Charles C. – BECKER, Howard S.

1992 *What is a Case?* Cambridge, Cambridge University Press.

RAPAICS Rajmund / Raymund

1932 *A magyarság virágai. A virágkultusz története.* Budapest, Természettudományi Könyvkiadóvállalat.

[1940] *Magyar kertek. A kertművészet Magyarországon.* [h. n.], Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

1943 *Termesztett növényeink eredete.* (Kincsestár) Budapest, Magyar Szemle Társaság.

SISA József

2007 *Städtische Parkanlagen in Ungarn 1867–1918.* In: HAJÓS, Géza (Hrsg.): *Stadtparks in der österreichischen Monarchie 1765–1918. Studien zur bürgerlichen Entwicklung des urbanen Grüns in Österreich, Ungarn, Kroatien, Slowenien und Krakau aus europäischer Perspektive.* 121–164. Wien – Köln – Weimar, Böhlau Verlag.

S. LAUTER Éva

1993 *Főúri kertek és reprezentáció a 17. században.* In: R. VÁRKONYI Ágnes – KÓSA László (szerk.): *Európa híres kertje. Történeti ökológia tanulmányok Magyarországról.* 87–104. Orpheusz Könyvkiadó, Budapest.

STIRLING János

2000 *Kuriózum és divatnövények 16–17. századi kertjeinkben.* In: GALAVICS Géza (szerk.): *Történeti kertek. Kertművészet és műemlékvédelem.* (Források és tanulmányok a magyarországi kertművészet történetéhez 2.) 157–166. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet.

(DR.) SURÁNYI Dezső

1985 *Kerti növények regénye.* Budapest, Mezőgazdasági Kiadó.

1987a *Magyar biokertek a XVII. században.* Budapest, Natura.

SURÁNYI Dezső (összeáll., az utószót és jegyz. írta)

1982 *A szenvedelmes kertész rácsudálkozásai.* (Magyar Hírmondó) Budapest, Magvető Könyvkiadó.

SÜLE Sándor

1967 *A keszthelyi Georgikon 1797–1848.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

SZABÓ Miklós – SZÖGI László

1998 *Erdélyi peregrinusok. Erdélyi diákok európai egyetemeken 1701–1849.* Marosvásárhely, Mentor Kiadó.

SZABÓ [T. E.] Attila – PÉNTEK János

1976 *Ezerjófű. Etnobotanikai útmutató.* Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

SZABÓ T. [E.] Attila

1995 *Növényi házkörnyezet-kutatás (aedobotanica és „in situ” génmegőrzés).* Előtanulmány az etnobotanika és népi építészet kérdésköréhez. In: CSERI Miklós (szerk.): *A Nyugat-Dunántúl népi építésze (A Velemben, 1995. május 29–31-én megrendezett konferencia anyaga).* 509–536. Szentendre – Szombathely, Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Szombathelyi Savaria Múzeum.

2000 *Erdélyi történeti kertek egy növénybiológus szemével.* In: GALAVICS Géza (szerk.): *Történeti kertek. Kertművészet és műemlékvédelem.* (Források és tanulmányok a magyarországi kertművészet történetéhez 2.) 69–86. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet.

SZABÓ T. [E.] Attila – PÉNTEK János

1996 *Ezerjófű. Etnobotanikai útmutató.* (Növekedvén nevelünk... 5.) [második kiadás]. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

TAKÁCS Flóra

2017 *Az esettanulmány mint módszertan a szociológiában.* *Szociológiai Szemle*, XXVII. évf., 1. sz., 126–132.

TAKÁCS Katalin

2017 *Uradalmi kertészetek a 19. századi Magyarországon.* (doktori értekezés) Gödöllő, Szent István Egyetem Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola. <https://doi.org/10.14751/SZIE.2017.050>

TÁNCZOS Vilmos

2006 *Folklórszimbólumok. Egyetemi jegyzet.* (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 2.) Kolozsvár, KJNT – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék.

2007 *Szimbolikus formák a folklórban.* [Budapest], Kairosz Kiadó.

UJVÁRY Zoltán

1972 Virág a magyar népi kultúrában. In: HOLLÓ László – PAPP János – UŐ: *Ej-haj, gyöngyvirág...* 7–79. Debrecen, Déri Múzeum Baráti Köre.

Cuprinsul tezei de doctorat:

Cuprins 6

Mulțumiri 10

I. Introducere 15

I.1. Justificarea alegerii (și formarea) temei de teză 15

I.2. Structura, obiectivele, principalele ipoteze și presupuneri ale tezei de doctorat 20

II. Cadrul teoretic 24

II.1. Floricultură în Ungaria – discipline, tendințe, perspective în istoria cercetării floriculturii maghiare (populare) 24

II.1.1. Interesul științific-botanic pentru plantele ornamentale din grădinile maghiare (populare) în secolele XVI–XVIII 26

II.1.1.1. Perioada răspândirii extinse a tiparului – primele ierbare și glosare de plante (secolul XVI) 26

II.1.1.2. Primele lucrări de specialitate în horticultură și botanică (secolul XVII) 30

II.1.1.3. Evoluția cercetării plantelor ornamentale până la ultimele ierbare din secolul XVIII 32

II.1.2. Date despre cultura plantelor ornamentale țărănești-burgheze în jurnalele de călătorie și lucrările sociografice din secolul al XIX-lea și începuturile interesului etnografic privind grădinile de flori 35

II.1.3. Apariția ghidurilor de colectare sau metodologice, chestionare tematice și impactul acestora asupra cercetării plantelor ornamentale în secolul XX 42

II.1.4. Date sporadice referitoare la cultura plantelor ornamentale în sintezele etnografice maghiare – rezultatele sintetizate ale științei instituționalizate (a doua jumătate și sfârșitul secolului XX) 52

II.1.5. Întrebările principale ale cercetărilor din secolele XX–XXI: dispute privind originea și necesitatea clarificării direcției și condițiilor de răspândire a speciilor de plante ornamentale 54

II.1.6. Contribuția anumitor domenii de cercetare etnografică, domenii de frontieră și științe conexe la cunoașterea culturii de plante ornamentale țărănești-burgheze 59

II.1.6.1. Cercetări de nume și nomenclatură (dicționare, glosare) 59

II.1.6.2. Cercetări privind istoria culturii și artei (istoria grădinilor), antropologia artei, studiul simbolurilor 63

II.1.6.3. Cercetări privind arhitectura populară – date (a)edobotanice și posibilitățile de reprezentare a grădinilor de flori în muzee în aer liber 66

II.1.6.3.1. A fi verde, a depune eforturi pentru sustenabilitate? 66

II.1.6.3.2. Abordare ecologică peisagistică în muzee? 68

II.1.6.3.3. Lipsa cercetărilor de bază – începutul cercetărilor (a)edobotanice 70

II.1.6.3.4. Rezultatele muzeelor în aer liber și caselor muzeale maghiare și transilvănene 75

II.1.6.4. Studii privind femeile și copiii, cercetări social-etnografice și sociografice 84

II.1.6.5. Cercetarea cimitirului (date sepulcrale, monumento- și edificobotanice) 85

II.1.6.6. Cercetarea obiceiurilor 89

II.1.6.7. Cercetarea antropologiei și istoriei economice 92

II.1.6.8. Cercetări privind agricultura și culegerea 94

II.1.6.9. Cercetări în domeniul biologiei/ecologiei invazive și al ierbologiei 96

II.1.6.10. Cercetări aplicate horticole și horticole-botanice (hortibotanice) 101

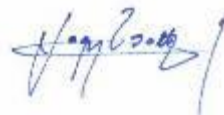
II.1.7. În centrul atenției terenul: evaluarea culturilor de plante ornamentale din grădini, localități, regiuni mici și mari și apariția monografiilor de sinteză peisagistice-etnografice 108

II.1.8. În centrul atenției plantele: aspectele etnografice ale celor mai importante studii centrate pe taxon, din prima jumătate a secolului XX 113

II.1.8.1. Încercări de a studia oferta de flori tăiate în piețele urbane	113
II.1.8.2. Beneficiile studiului monografic al plantelor din Lumea Nouă din perspectivă etnografică	121
II.1.9. Concluzii din prezentarea istorică a cercetării	132
II.2. Terminologie, obiectivele cercetării, terenul și perioada analizată	138
II.3. Lipsa și distrugerea surselor – metode și dificultăți în colectarea și prelucrarea datelor pe teren	143
III. Comunitatea grădinarilor floricultori-pribegi în teritoriul maghiar în secolul lung al XIX-lea și secolul scurt al XX-lea	158
III.1. ABORDARE: schița istorică a formării și consolidării comunității grădinarilor floricultori	158
III.1.1. Istoria breslelor, formarea asociațiilor de grădinari și apariția grădinăritului floricultor ca profesie	158
III.1.2. Evoluția comunității grădinarilor floricultori din Ungaria după dizolvarea sistemului breslelor	167
III.2. FOCUS: exemplul grădinarilor floricultori maghiari și „străini” (cehi-moravi, austrieci) în Târgu Mureș (studii de caz)	176
III.2.1. Studiu de caz 1. – Péter Bodor	176
III.2.1.1. Péter Bodor: unul dintre primii grădinari floricultori ai orașului	176
III.2.1.2. Viața și activitatea lui Péter Bodor în lumina documentelor de arhivă descoperite până în prezent	179
III.2.1.3. Péter Bodor ca erou literar	181
III.2.1.4. Péter Bodor în centrul cercetărilor folclorice	186
III.2.1.5. Împletirea și contopirea cultelor în jurul personalității lui Péter Bodor	189
III.2.1.6. Péter Bodor: grădinar de conac și floricultor?	190
III.2.1.7. Privire de ansamblu	198
III.2.2. Studiu de caz 2. – membrii familiei Koha	200
III.2.2.1. Activitatea de grădinar floricultor a capului familiei la Seghedin	200
III.2.2.2. Debutul profesional al lui Róbert Orbán Koha ca grădinar floricultor la Seghedin și Budapesta	205
III.2.2.3. Activitatea lui Róbert Orbán Koha ca grădinar floricultor la Ocna Sibiului	206
III.2.2.4. Activitatea lui Ernő Károly Koha (Egri) ca grădinar floricultor la Lúbochňa	213
III.2.2.5. Activitatea lui Ernő Károly Koha (Egri) ca grădinar floricultor la Seghedin	217
III.2.2.6. Activitatea lui Róbert Orbán Koha ca grădinar floricultor la Târgu Mureș	218
III.2.2.7. Privire de ansamblu	232
III.2.3. Studiu de caz 3. – membrii familiei Chwoika	234
III.2.3.1. Originea familiei Chwoika	234
III.2.3.2. Activitatea grădinarilor floricultori din ramura familiei Chwoika din Osijek	236
III.2.3.3. Familia Chwoika la Târgu Mureș	239
III.2.3.4. Privire de ansamblu	243
III.2.4. Studiu de caz 4. – membrii familiei Öllerer	245
III.2.4.1. Sosirea lui József Öllerer în Transilvania	245
III.2.4.2. Înființarea grădinii floricole al familiei Öllerer la Târgu Mureș	249
III.2.4.3. Reorganizarea și declinul grădinii floricole al familiei Öllerer din Târgu Mureș după naționalizare	260
III.2.4.4. Privire de ansamblu	268
III.2.5. Studiu de caz 5. – contesa Gemma Teleki de Szék și Attila Lázár	271
III.2.5.1. Povești târgumureșene despre contesa vânzătoare de flori	271
III.2.5.2. Despre Gemma Teleki: pur și simplu	273
III.2.5.3. Despre Gemma Teleki: floristă și vânzătoare de flori	283
III.2.5.4. Gemma Teleki ca „erou local”	292
III.2.5.4.1. Mediu și obiecte	293
III.2.5.4.2. Caracteristicile umane	295
III.2.5.4.3. Activități	295
III.2.5.4.4. Prieteni, ajutători	296
III.2.5.4.5. Dușmani	296
III.2.5.4.6. Evaluare	296
III.2.5.5. Gemma Teleki ca „erou de film”	297
III.2.5.6. Gemma Teleki ca „erou literar”	300

III.2.5.7. Un fel de dezvăluire despre erou	303
III.2.5.8. Privire de ansamblu	305
IV. Rezultatele cercetării	307
IV.1. Concluzii	307
IV.2. Teze	317
V. Bibliografie	323
V.1. Surse de referință	323
V.1.1. Materiale manuscrise și dactilografiate	323
V.1.1.1. Materiale arhivistice	323
V.1.1.2. Materiale scrise arhivistice deținute în proprietate privată	324
V.1.2. Lucrări tipărite de referință	326
V.1.2.1. Articole, știri, reclame și alte publicații în periodice	326
V.1.2.2. Legi	326
V.1.2.3. Cărți de referință	326
V.1.2.3.1. Directoare de adrese și nume	326
V.1.2.3.2. Cronologii, genealogii	327
V.1.2.3.3. Bibliografii	328
V.1.2.3.4. Buletine școlare, anuare	329
V.1.2.3.5. Cataloage, liste de prețuri și de produse	329
V.1.2.3.6. Lucrări de specialitate în horticultură, botanică, agricultură, statistică	329
V.1.2.4. Opere literare, memorii	330
V.1.3. Materiale audiovizuale	331
V.1.3.1. Fotografii de arhivă	331
V.1.3.2. Fotografii proprii	331
V.1.3.3. Filme, animații	331
V.1.3.4. Pagini de internet	332
V.2. Literatură de referință	333
VI. Anexe	368
VI.1. Oferta de flori tăiate în prima jumătate a secolului XX în piețele urbane din teritoriul maghiar (enumerarea și revizuirea plantelor ornamentale identificate)	368
VI.2. Statutul asociației Magyar Műkertészek és Kertgazdák Országos Képző- és Segélyező- (Cultur)egyesülete (1893)	376
VI.3. Regulamentele interne ale asociației Magyar Műkertészek (és Kertgazdák) Országos (Képző- és) Segélyező- (Cultur)egyesülete (1895)	384
VI.4. Anexe la studiul de caz 1 (Bodor Péter)	387
VI.4.1. Cronologie generală	387
VI.4.2. Harta traseului de migrație	389
VI.4.3. Imagini	390
VI.5. Anexe la studiul de caz 2 (membrii familiei Koha)	400
VI.5.1. Cronologie generală	400
VI.5.2. Arbore genealogic	405
VI.5.3. Harta traseului de migrație	406
VI.5.4. Imagini	407
VI.6. Anexe la studiul de caz 3 (membrii familiei Chwoika)	426
VI.6.1. Cronologie generală	426
VI.6.2. Arbore genealogic	428
VI.6.3. Harta traseului de migrație	429
VI.6.4. Imagini	430
VI.7. Anexe la studiul de caz 4 (membrii familiei Öllerer)	436
VI.7.1. Cronologie generală	436
VI.7.2. Arbore genealogic	440
VI.7.3. Harta traseului de migrație	441
VI.7.4. Imagini	442
VI.8. Anexe la studiul de caz 5 (contesa Gemma Teleki de Szék și Attila Lázár)	482
VI.8.1. Cronologie generală	482
VI.8.2. Arbore genealogic	484
VI.8.3. Imagini	485
VII. Apendice	494

- VII.1. Activitățile academice ale autorului – prelegeri, publicații în perioada de pregătire doctorală (1 octombrie 2019 – 28 februarie 2025) **494**
- VII.2. Extras din Lexiconul grădinarilor floricultori maghiari în curs de elaborare (exemplu de articol) **498**
- VII.3. Extras din baza de date istorico-etnobotanice a plantelor (ornamentale) identificate în surse (exemplu de articol) **501**
- VIII. Rezumat (RO) **502**
- IX. Abstract (EN) **526**

Zsolt Nagy